XXII
FESTIVAL INTERNACIONAL DE MÚSIQUES
DE TORROELLA DE MONTGRÍ
COSTA BRAVA

DEL 2 DE JULIOL AL 31 D'AGOST DE 2002

MEMBRE DE L'ASSOCIACIÓ EUROPEA DE FESTIVALS

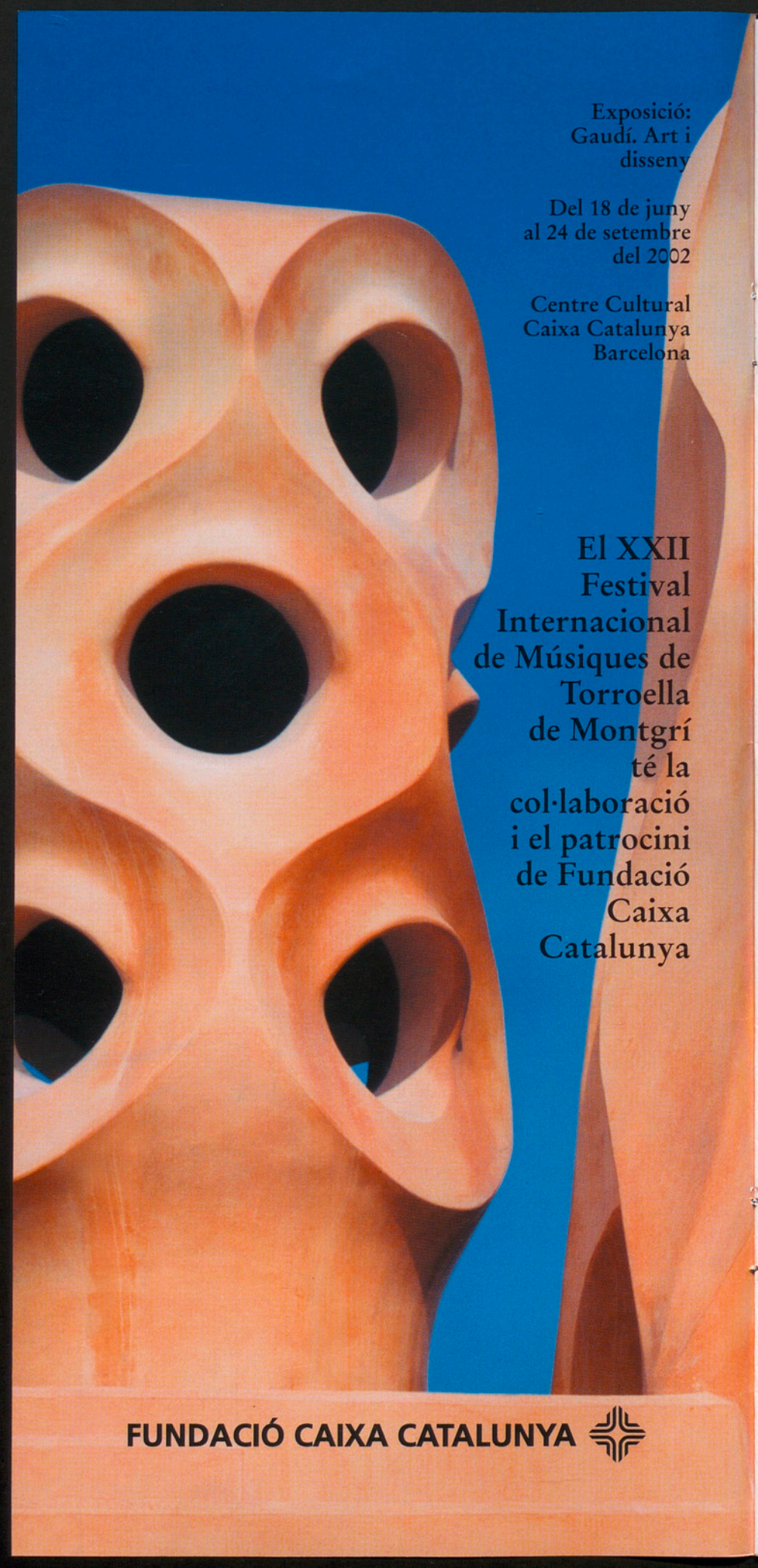

Exposició:
Gaudí. Art i disseny

Del 18 de juny
al 24 de setembre
del 2002

Centre Cultural
Caixa Catalunya
Barcelona

El XXII Festival Internacional de Músiques de Torroella de Montgrí té la col·laboració i el patrocini de Fundació Caixa Catalunya

FUNDACIÓ CAIXA CATALUNYA

XXII

FESTIVAL INTERNACIONAL DE MÚSIQUES

DE TORROELLA DE MONTGRÍ

C O S T A B R A V A

DEL 2 DE JULIOL AL 31 D'AGOST DE 2002

CONCERT

18

DES DE LES MUNTANYES D'ALGÈRIA, HOURIA AÏCHI

Les músiques són, com les llengües, formes d'expressió de les diferències. I, en les diferències, precisament, hi rau el matís, la subtilesa: allò que lliga diverses formes de vida a un cert aire, a un color, a una terra, al gust de l'aigua, a uns arbres o unes flors. La música porta els perfums de la vida que l'ha vist néixer. I també, sobretot, la música està lligada a formes molt diverses d'entendre el món i la vida, a allò que, com una segona pell, constitueix la naturalesa pròpiament humana: la cultura. A través de la música es vehiculen les formes simbòliques i els espais imaginaris amb els quals, al llarg de generacions, s'ha teixit el tapís de les preguntes essencials i de les respostes que s'han intentat donar, quan s'ha pogut, a aquestes preguntes.

En la cultura occidental, però, la música, fonamentalment a partir del segle XIX, ha estat lligada a la creació d'un art autònom, autosuficient, expressió només de si mateix: l'art per l'art. La música ha volgut ser només música: i, amb això, ho ha volgut ser tot. La música ha volgut ser només so, ritme, melodia, estructura harmònica: pura abstracció, allunyada del món de la vida i de l'expressió de sentiments. Tanmateix, escoltar Houria Aïchi, la gran veu dels cants d'Algèria, com passa amb els grans ambaixadors de les músiques "altres", ens retorna a la música que porta encara olor de terra i de vi, de suor i de sang, de transcendència i de quotidianitat. Aquestes músiques ens descobreixen, al capdavall, diferents modulacions del misteri, adreçades a l'oïda. D'aquí la seva loquacitat, la seva inevitabilitat, la seva força. D'aquí la seva expressivitat irresistible.

Houria Aïchi va néixer a Batna, en el cor dels Aures, la regió muntanyosa situada al nord-est d'Algèria, entre els altiplans de Constantina i el Sahara. Algèria és una terra amb una varietat molt gran d'estils musicals i poblada per diferents tribus berbers: la d'Houria Aïchi és la dels *Chaouis*, un poble berber que ha desenvolupat una cultura i una llengua pròpies. Els *Chaouis* són muntanyencs i, com la gent que, a tot arreu, viu a les alçades, les seves tradicions estan marcades per l'amor a la naturalesa, per la proximitat als ritmes, a les olors i les varietats del paisatge.

Aïchi va viure des de la seva infantesa, com a dona, en el món particular creat com un microcosmos per a les dones berbers, enmig de cants que musicaven qualsevol esdeviment de la vida quotidiana i que acompanyaven tots els actes de les hores del dia. El seu talent precoç, però, va sorprendre les dones del seu entorn i, a l'edat de set anys, acompanyada de la seva àvia, s'hi ajuntà per animar les festes i les cerimònies de la seva comunitat. Cal recordar que la producció poètica femenina dels Aures té els seus fonaments en el model d'educació estès a la zona, on les nenes aprenen a cantar i ballar de la mateixa manera i al mateix temps que aprenen les feines domèstiques: entre les dones berbers, de fet, la instrucció artística entra dins de les pràctiques de preparació per a la vida de les dones adultes. Per això, les dones berbers són les principals transmissores de la llengua identitària del grup i les perpetuadores dels seus valors tradicionals. Aquest fet fonamental les converteix, sobretot avui, en les catalitzadores de la resistència berber davant l'occidentalització i l'homogeneïtzació cultural promoguda pels estats-nació dins dels quals s'emmarquen les diferents identitats berbers.

Com ha passat a tants altres llocs (per exemple, a Iran), les dones berbers han resignificat i refuncionalitzat els espais domèstics per apropiar-se d'un temps i d'un lloc propis en l'àmbit públic, dominat aclaparadorament pels homes i per una ideologia molt fortament patriarcal. I no només dins de les cases, sinó, per exemple, a les *zawiyas* (edificis religiosos organitzats al voltant d'un santuari) i als *marabouts* (tombes de sants venerats per la comunitat). Això és molt important, perquè, com ha escrit el musicòleg Ramón Pelinski, "la música és un lloc privilegiat de formació de la subjectivitat i de

negociació de les identitats col·lectives". A través de la música, Houria Aïchi va construir el seu univers cultural i l'arrelament a una terra de la qual mai no s'ha desentès. "Avoir 20 ans dans les Aurès..." ["Complir els 20 anys als Aures..."], aquest film estremidor sobre la guerra d'Algèria, donava algunes claus per escoltar Houria Aïchi: no pas perquè el conflicte hi fos especialment sagnant, que ho va ser, sinó perquè, en aquesta regió, que marca el passatge entre el nord i les portes del Sahara, la vida és molt, molt dura. Ser jove i, a més, dona, en aquesta terra, marca el caràcter per sempre. Aïchi, però, no va complir allí els seus 20 anys. Se'n va anar abans a París per estudiar sociologia a la universitat i, després, per ensenyar-la com a professora, però mai no va abandonar la seva passió pels cants ancestrals de la seva tradició berber. Com seria possible oblidar, tanmateix, una filiació que es remunta, només en la seva família, a tres generacions de dones cantants? A París va continuar la seva recerca al voltant del riquíssim repertori del cant femení en els Aures. Un patrimoni format per la tradició oral dels Chaouis, els cants d'amor i de mort o d'exili, les cançons de bressol, cants de treball i dels dies, però també les subtils *Qassidas* religioses.

"Vaig entreveure", va confessar en una entrevista, "un llarg treball de recerca a través del qual se'm va obrir un horitzó, per a mi, fins aleshores impensable: el de la meva pròpia espiritualitat. Els algerians canten Déu i el seu Profeta amb amor, poesia, passió i simplicitat. Els canten amb els mots quotidians, barrejant així, en una relació triangular (diví-humà-diví), el sagrat i el profà". I és en aquesta investigació que troba un nou sentit, profundament cultural, a la seva fe: "L'Islam que vaig descobrir és una fe, però és també una manera de viure, d'imaginar, de compartir, de rebre".

Houria Aïchi ha perpetuat, així, una molt antiga tradició, la de les Azriates, aquelles dones-trobadors berbers, zeladores celibatàries i indomables de la seva pròpia llibertat, que portaven els seus cants de poble en poble i de festa en festa, dipositàries de tècniques vocals i de repertoris que podien transmetre's a través de les valls i de les generacions. Aquestes Azriates, evocades en la pràctica del cant d'Aïchi, remeten, incontestablement, a una condició fonamental de la llibertat, afirmació que té el valor de manifest en una cultura com la berber. Escoltar les seves paraules és descobrir les subtileses d'una poesia mil·lenària: "Amants, mireu en quin estat em trobo, cremo enmig de flames, avui estaré amb la meva gasela per la por de morir sense tornar-la a veure".

Houria Aïchi, a més de recuperar un repertori musical privilegiat, posseeix una bellíssima veu, ampla i potent, alhora pura i gutural. Les músiques que ha volgut preservar i difondre assoleixen, en la seva veu, una nova vida. Inoblidable. Al Festival de Músiques Sacres de Fes, l'any 2000, Aïchi va participar amb un espectacle dedicat essencialment a l'aspecte sacre i religiós del repertori algerià, format per cants procedents de la tradició popular d'aquelles muntanyes. El resultat d'aquella experiència va ser un CD publicat l'any següent, "Khalsa. Chants sacrés d'Algérie" (Accords Croisés-Virgin Classics), que va obtenir el guardó més valorat a França, el "Choc" de la revista Le Monde de Musique. El diari "Le Monde", per la seva part, va seleccionar aquest disc entre els millors enregistraments de l'any 2001. Amb aquests projectes, Aïchi havia recorregut tots els grans espais culturals d'Algèria, i, d'aquesta recerca, va portar de l'Oest algerià, de la regió de Gourara al Sàhara o fins i tot de la gran Kabylia, cants a la glòria d'Allah, plens de fervor i d'una molt aguda intensitat. Escoltar aquest repertori és descobrir un món.

Xavier Antich
professor d'Estètica de la Universitat de Girona

REPÚBLICA DEMOCRÀTICA I POPULAR D'ALGÈRIA

Capital: Alger
Superfície: 2.381.741 quilòmetres quadrats
Població: 30.081.000 habitants
Moneda: dinar
Idiomes: àrab (oficial), berber i francès
Forma d'estat: república; l'islam és la religió de l'estat

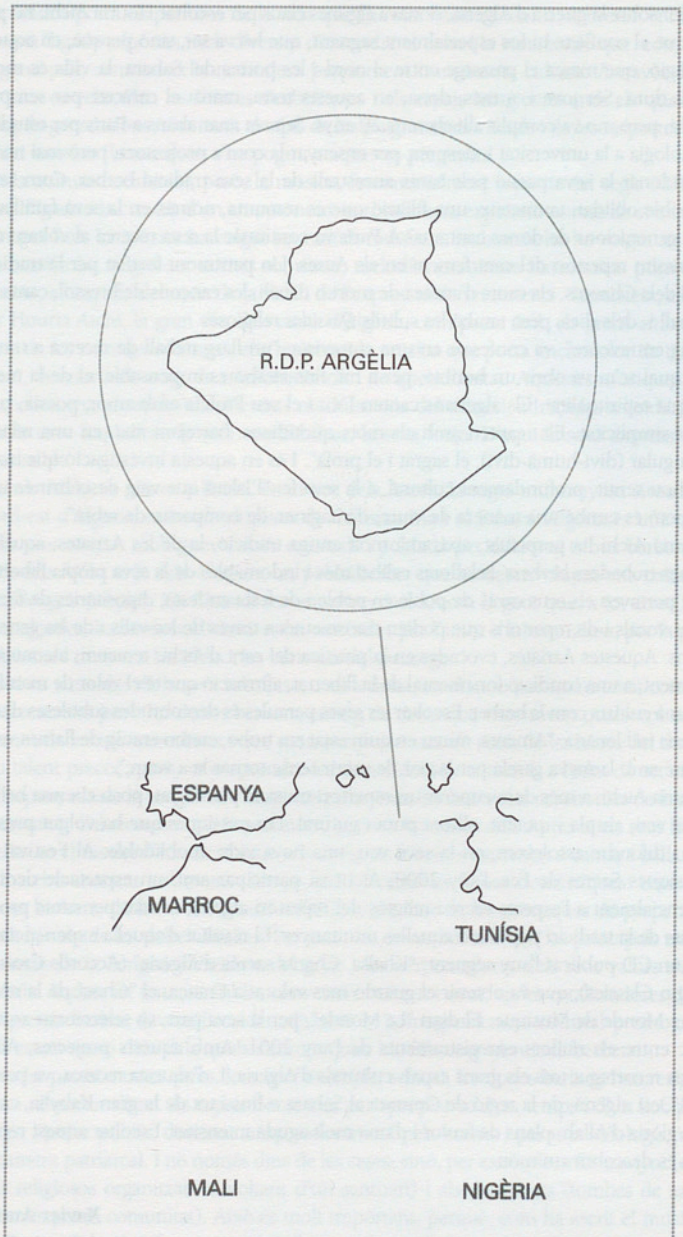

18

PROGRAMA

DISSABTE 31 D'AGOST / 22.30 H / ESGLÉSIA

Cants religiosos algerians a Al·là
i al profeta Mahoma

1. ***Mewlana***
2. ***La Ellaha Illalah***
3. ***Khaounia***
   - *Rabbania*
   - *Mouradia*
   - *El Faidhane*
4. ***Atsaligh***
5. ***Khalwa***
6. ***El Houjjaj***
7. ***Ahellil***
8. ***Sidi Slimane***
   - *Arraja*
   - *El Koubba*
   - *Akissouma*
   - *El Wahid*

Houria Aïchi & Ensemble

Houria Aïchi, *veu i bendir*

Henri Agnel, *rebec, lotar, bendir*

Bijanc Chemirani, *daf, bendir, oudou*

Saïd Nissia, *gasba, gaita, conremeuse algeriana*

Henri Tournier, *flautes*

Loy Ehrlich, *hajouj, awicha, kora*

T. Bechiri, A. El Hassak, S. Hamad,

A. Mijjaoui i K. Nacer, *cor*

ELS CANTS

La compilació d´aquests títols fou realitzada al llarg de les trobades amb gents del meu país que, senzillament i generosa, van voler contribuir-hi. La idea directriu d´aquest projecte fou la de proposar un ampli ventall de cants que fossin el màxim de representatius de l´espai geogràfic i cultural algerià.

1.- **Mewlana**
Cant de passió de l´oest algerià
Alà, Alà, nostre Senyor,
Senyor, tu ets el nostre Senyor
Senyor, com és de bo invocar
el Teu nom.

2.- **La Ellaha illalah**
(No hi ha més Déu que Déu)
Cant sagrat popular a l´Aurès, que afirma la unicitat d´Alà i la seva proximitat amb les seves criatures.
"Aquest cant ha estat pouat de la meva pròpia memòria espiritual, donat que vivim quotidianament la unicitat d´Alà".

3.- **Khaounia** *(L´adepte)*
·Rabania
·Mouradia
·El Faidhane
Cant ritual de les confraries dels Aïssaouas.
"Com a Sidi Slimene, aquest cant em fou transmès, en senyal d´amistat, per la senyora Touma Bekkoughe. Aquests dos fragments es subdivideixen en tres parts, una lenta, una rítmica, acompanyada de percussions, i la darrera que condueix al trànsit per la invocació de Déu i els seus atributs.
"Senyor, jo desitjo que la meva mirada Et trobi a fi de que m´oblidi de mi mateix i confirmi la meva fe en Tu.
Oh, Sidi Youssef,
Estic ansiós i la meva por és antiga doncs, el dia del judici final, donaré compte dels meus actes.
Oh, home de llum,
La prova de la força és irrefutable, present i feliç.
Visc en un desfici i la força del meu amor per tu et fa patir."

4.- **Atsaligh**
(Que la pregària divina sigui en el Profeta)
Cant berber de la gran Kabilia.
"Aquest cant em fou transmès per Saïd Nissia, el meu fidel company de treball".
Prego en tu, oh enviat de Déu,
El dia de dilluns
Com un pastís de mel tallat en dos, Prego en tu, així com en l´àngel Gabriel.

5.- **Khalwa**
(El retir espiritual)
Cant de passió de la tradició sufí, de l´oest algerià.
"Aquest cant, com el Mewlana, em foren transmesos, con un regal meravellós, per la senyora Betoule Fekkar. Que ella trobi aquí el testimoniatge de tota la meva gratitud".
Alà, Alà, Alà, Alà, el nostre Senyor`,
Alà, Alà, Alà, Alà, el meu estimat

Alà, Alà, Alà, Alà, tu ets l´Etern.
Alà, Alà, tu ets el meu estimat
i el meu Senyor.
El meu desig profund és apropar-me a tu, Senyor, i confiar-te
el que em preocupa.
Pot ser així trobaré la pau?

6.- **El Houjjaj**
(Els peregrins)
Lletania que els habitants de l´Aurès canten en honor del peregrins a la Meca.
"Aquest cant em fou ofert pel senyor Zaalani,
que li sigui agraït".

7.- **Ahellil**
Interpretació lliure d´un cant de glòria a Déu i lloances al profeta Mohamed, de la regió de Gourara (Sahara algerià).

"La proximitat de l´espai saharaui, a través de la tradició de l´ahellil, que els homes canten asseguts en rotllana del capvespre a l´alba, em fou inaccessible donada la meva ignorància de la llengua zenata. Vaig optar per una versió arabòfona, en una adaptació lliure.

En nom de Déu voldria
dir ben alt
Que la pregària sigui en Tu
Oh, Mohamed,
*fill dels haximites**

8.- **Sidi Slimane**
·Arraja
·El Koubba
·Akissouma
·El Wahid
Cant ritual de trànsit dels Aïssaouas de Constantina.
No hi ha més Déu que Déu.
No hi ha més Déu que Déu.
No hi ha més Déu que Déu.
Sidi Slimane és el nostre Sant.
Porteu-me el bou negre.
Porteu-me el braser
I que el nostre Sant Sidi Amer
alliberi el posseït.
Porteu-me el bou negre.
Porteu-me el barnús,
I que el nostre Sant Sidi Rached
alliberi el presoner.

*.- D´Haixem: nom de la tribu de la que prové el profeta Mohamed.

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

HOURIA AÏCHI

Va néixer al massís muntanyós de l'Aurès (Algèria), on va passar la infantesa envoltada dels cants que entonen les dones i que acompanyen tots els moments de la vida en la societat rural. Posteriorment Aïchi viatja a França, on estudia Sociologia. Però la seva vocació musical s'acaba imposant, i ben aviat comença a oferir concerts en els quals dóna a conéixer el repertori chaoui; l'any 1990 enregistrarà finalment el seu primer disc. Malgrat la forta passió que sent envers les seves arrels, tanmateix, no defuig els reptes creatius, i col·labora així en la banda sonora de la pel·lícula *Un te al Sàhara*, de Bernardo Bertolucci, i en diversos enregistraments amb Ryuichi Sakamoto.
Acompanyada pel compositor i arranjador Henri Agnel, Aïchi ens proposa en aquesta ocasió una relectura dels cants religiosos algerians oberta a altres tradicions musicals.

"Vaig dedicar un disc a la meva mare en senyal de reconeixement per tot allò que vaig rebre d'ella, car, a través dels cants de l'Aurès, vaig poder sentir no només la seva veu, sinó també la de la seva mare i la de la mare de la seva mare. Ara fa uns anys, em van confiar una missió: presentar els cants sacres algerians en un festival d'art religiós. Aleshores em vaig plantejar la pregunta següent: com canten Déu i el seu profeta els algerians?
A partir d'aquell primer interrogant, vaig iniciar una llarga tasca de recopilació a través de la qual se m'obrí u horitzó inesperat: el de la meva pròpia espiritualitat.
Els algerians canten Déu i el seu profeta amb amor, poesia, passió i senzillesa. Són cants elaborats amb mots de la vida quotidiana, cants que barregen les coses sagrades i les profanes en una relació triangular (dví-humà-diví).
Vaig dedicar molt d'esforç i una paciència infinita a portar a terme aquest treball, ja que, a través d'ell, a tarvés de la meva pròpai recerca espiritual, el que despuntava era la recerca de la meva identitat.
I així, convertida en una dona algeriana berber, nascuda a l'Aurès, formada a l'escola francesa i emigrada a França des de feia dècades, vaig redescobrir un element fonamental de la meva construcció personal, de la meva cultura i de la meva identitat:l'islam. I l'islam que en aquell moment descobria de bell nou era una confessió, certament, però, alhora, una manera de viure, d'imaginar, de compartir, de rebre.
Déu i el seu Profeta són presents a cada moment en les relacions que s'estableixen entre els homes, i els cants que entonen deixen traslluir la Seva presència. Aquesta presència em proporciona una joia infinita, atès que, a través d'ella, redescobreixo una espiritualitat pròpia que ja formava part de la meva vida quotidiana sense que jo en fos plenament conscient. Però aquesta joia adquireix una nova dimensió quan, en un impuls vital irresistible, la meva boca pronuncia i repeteix el nom de Déu fins a l'atordiment.
En aquest punt se'm va plantejar una pregunta important: com cantar cants devocionals populars en un context tan allunyat de l'habitual com ara l'escenari d'un teatre, i davant d'un públic que no tenia les claus necessàries per endinsar-se en aquesta esfera cultural i espiritual?
La solució havia de passar forçosament per l'arranjament musical, i calia concebre'l com un joier en el qual presentar, amb una certa solemnitat, aquests diamants en brut eixits de la cultura popular del meu país. Mitjançant la incorporació d'instruments propis d'altres cultures, l'arranjament musical volia també conferir també una dimensió més universal a aquests cants, i alhora, em permetia posar en relleu allò que anima la força i la fragilitat de la meva emoció i de la meva interpretació personal, guiades sempre pel desig de Déu. Així s'expressen la meva voluntat i la necessitat de transmetre la meva cultura -amb els seus valors i referents essencials- a la meva filla, un cop assimilada l'herència de la meva mare. Amb aquest acte, culmina una cadena que es prolonga al llarg de tres generacions i s'acompleix el desig de la meva filla de ser incorporada en una antiga història familiar: la de les dones que canten."

Houria Aïchi
(textos extrets de les converses amb Martina A. Catella)

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Ho organitza

SECRETARIA:
Apartat de Correus núm. 70
E-17257 Torroella de Montgrí
Tel. 00 34 972 76 06 05
Fax. 00 34 972 76 06 48
e-mail: jjmmtdm@ddgi.es
www.ddgi.es/tdm/fimtdm

Amb el suport de

EL PAIS

La col·laboració

PARRÒQUIA DE SANT GENÍS

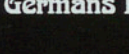

Germans Radresa sa

El patrocini

gasNatural sdg

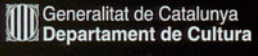

Amb la col·laboració i el patrocini

FUNDACIÓ CAIXA CATALUNYA

902 10 12 12 TEL·ENTRADA
CAIXA CATALUNYA